

Landbouw en landelijk gebied in transformatie

Lustrum Vereniging voor Onteigeningsrecht, 24 september

Dr. Daan Boezeman

Grote opgaven in een beperkte ruimte

- Opgaven
  - Natuur, water, klimaatadaptatie
  - Internationale richtlijnen
  - Ruimte wonen, werken en energie
- Decentralisering en privatisering
  - “Nederland is af”
  - Sturingscapaciteit landbouw afgebouwd (PBL 2018)
- **Herontdekking** van de overheid?

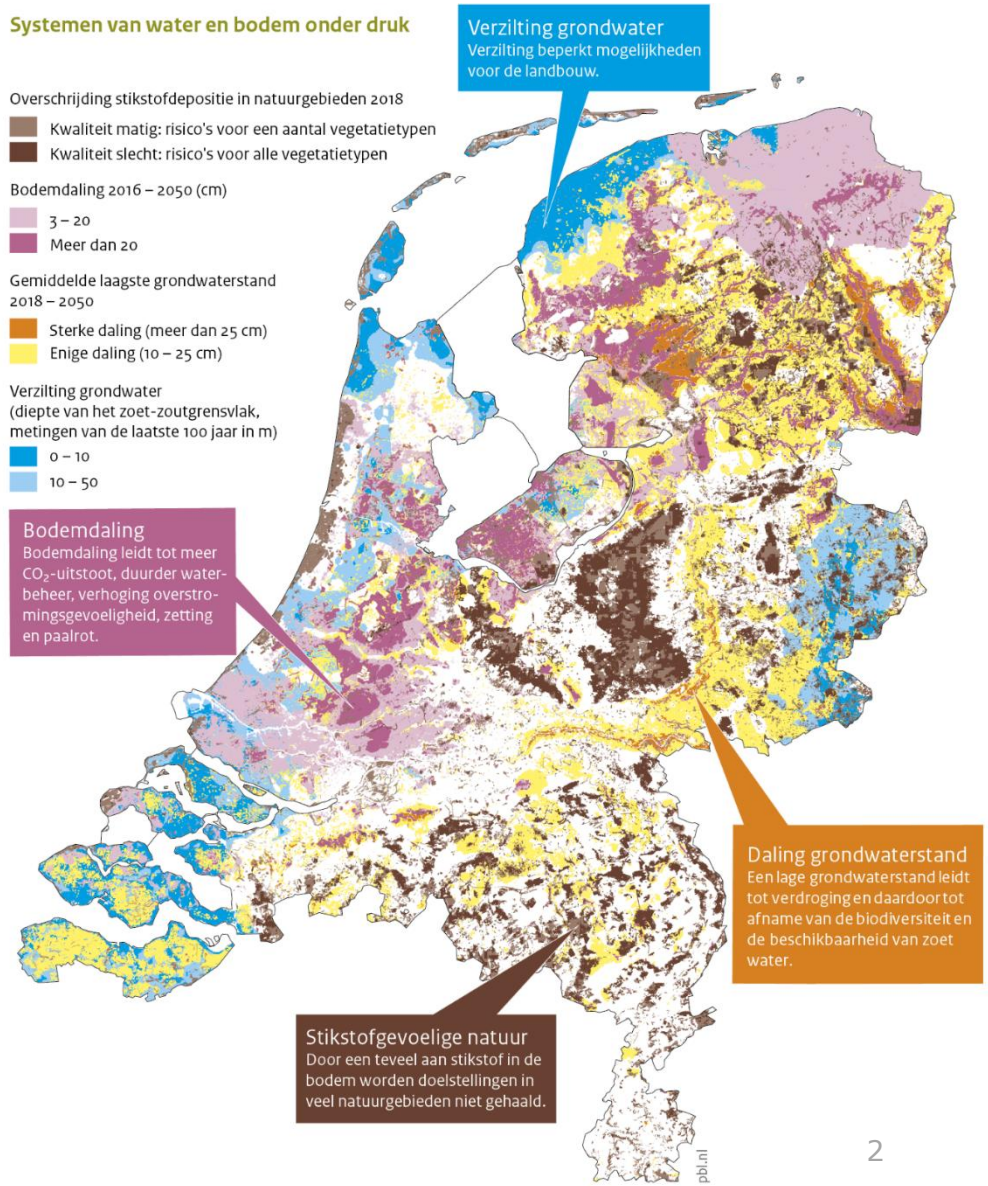

Bron: Klimaateffectatlas, WUR, bewerking PBL

Stikstofcrisis (I): natuur en vergunningen

- 10% habitats gunstige staat
- Drukfactoren (drukke delta)
- Overschrijding KDW is **risico** op verslechtering
- ‘Vergunningencrisis’
- Stikstofdepositie onderdeel
- Vraagt een langjarig traject met **ruimtelijke strategie**

Gemodelleerde bijdrage van maatregelen voor verbeteren condities voor gunstige staat van instandhouding

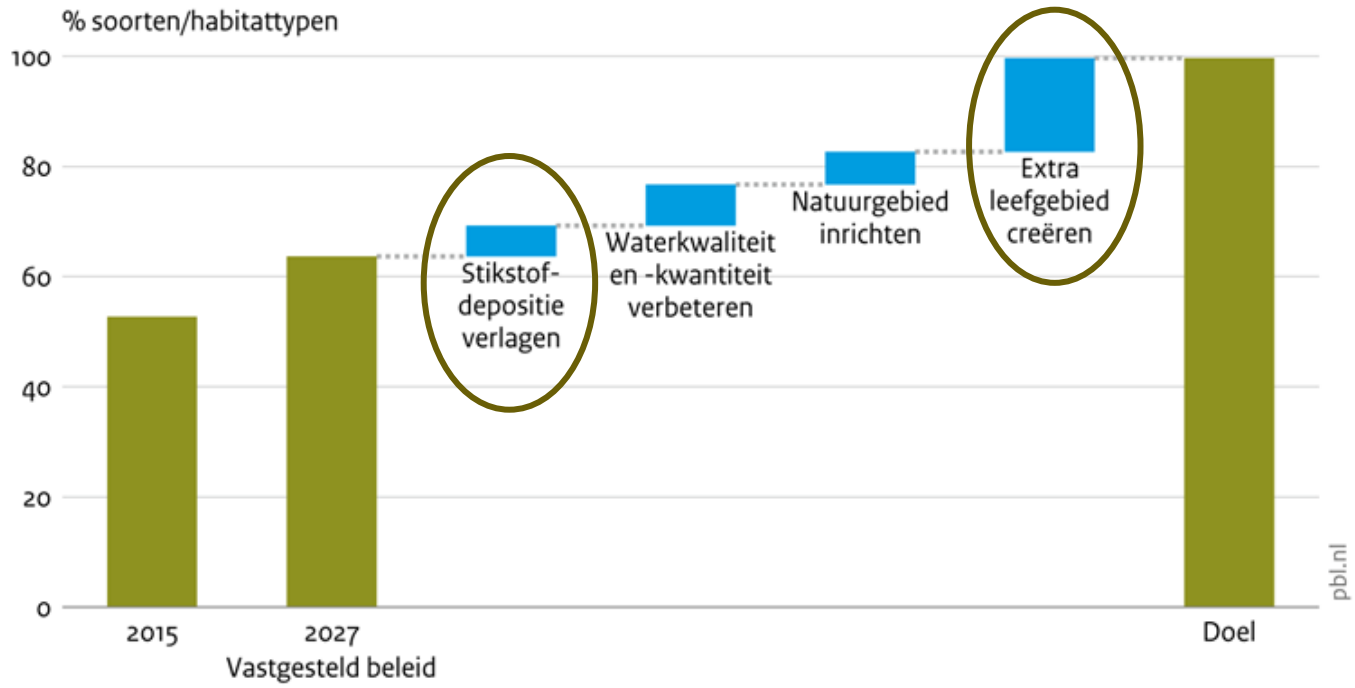

Bron: PBL

Stikstofcrisis (II): mest en waterkwaliteit

- Verlies ‘derogatie’ Nitraatrichtlijn 2022
- Wijziging Meststoffenwet (nov 2024)

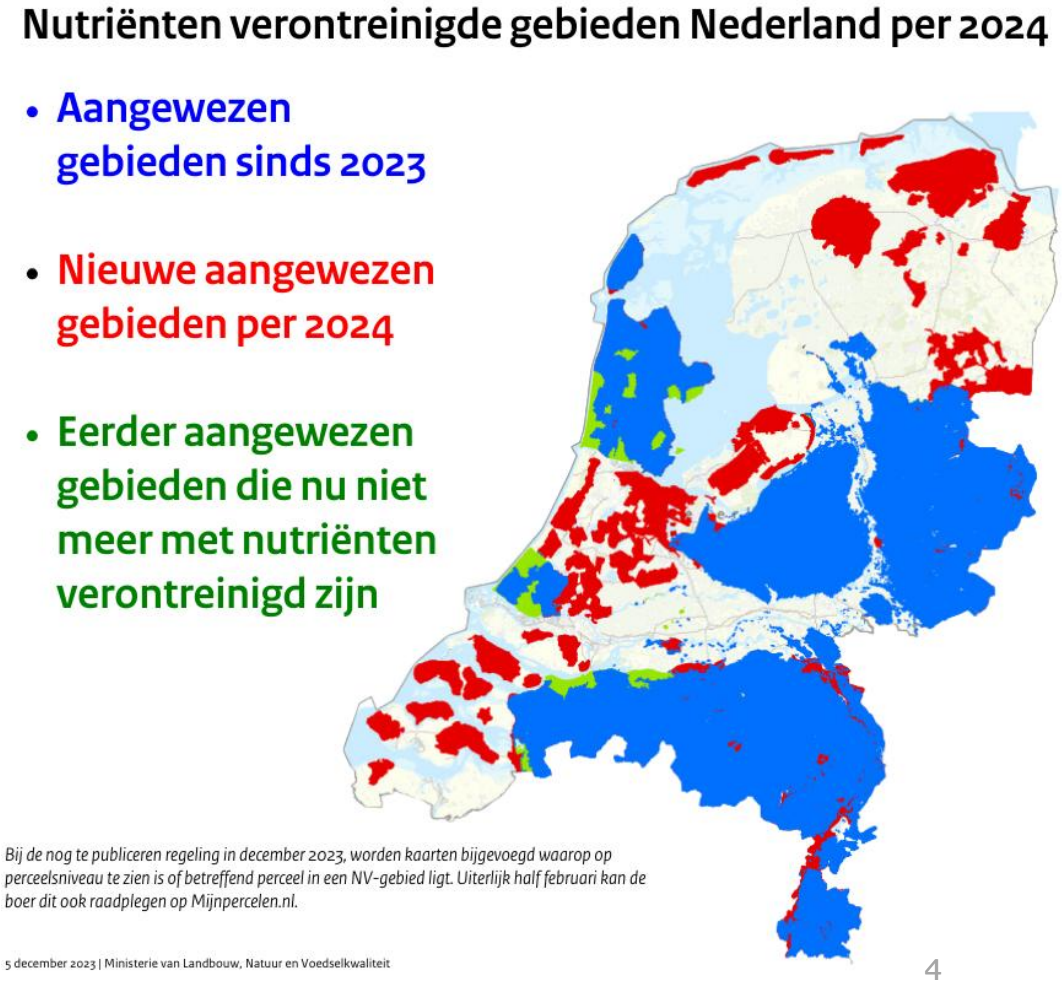

Stikstofcrisis (II): mest en waterkwaliteit

- Verlies ‘derogatie’ Nitraatrichtlijn 2022
- Wijziging Meststoffenwet (nov 2024)
- Druk mestmarkt flink opgelopen
- Forse stap voor schoner water…
- … maar blijven knelpunten over
- Verdere differentiëring mestregels?
- Integrale **ruimtelijke aanpak** biedt meer perspectief

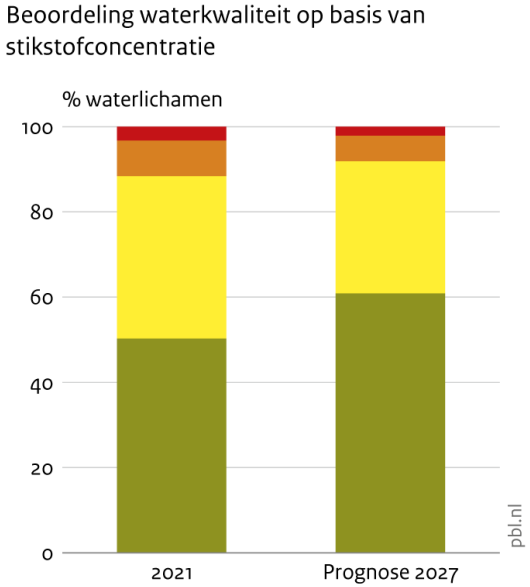

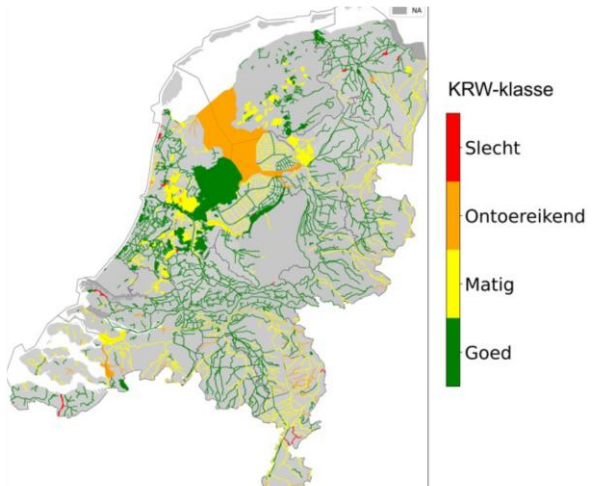

Maatregelpakket landbouw, natuur en stikstof

- 3 hoofddoelen: stikstof, natuurherstel, ruimte vergunningen
- Stikstoffonds (€20 miljard t/m 2035)
- Depositiedoelen → emissiedoelen
- Generieke korting als 'ultieme remedie'

Hoofdlijnen maatregelenpakket landbouw, natuur en stikstof

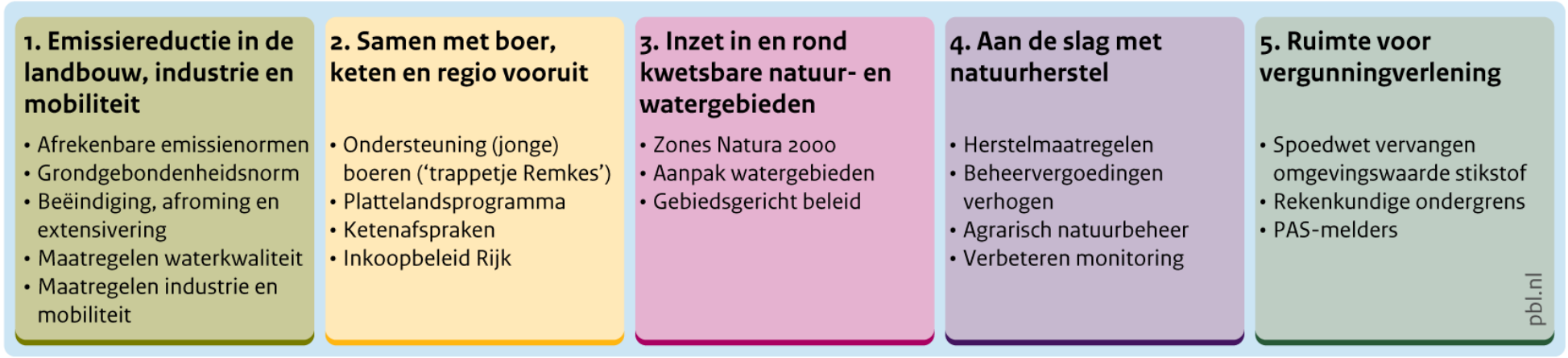

Bron: Kabinetsbrief 26 juni 2026

Maatregelpakket landbouw, natuur en stikstof

- Nieuwe milieuregelgeving landbouw
- Meer budget bestaand beleid
  - Beëindigingsregelingen (€2,75 mrd)
  - Ondersteunen innovatie (€2 mrd)
  - Natuurherstel (€2,2 mrd)
  - Agrarisch Natuurbeheer (€1,2 mrd)
- Zones aangewezen rondom stikstofgevoelige Natura 2000
- Gebiedsgerichte aanpak in zones rond natuur en water (€10,25 mrd)

Doel landbouw kan binnen bereik komen

- 42-46% minder ammoniak
- Grootste bijdrage van
  - Bedrijfsspecifieke normen
  - Krimp veestapel
- Effect op veldemissies beperkt
- Alleen als ook gekort wordt
  - circa 5 – 10 % productierechten

Ingeschat effect van maatregelen op ammoniakuitstoot door landbouw, 2019 – 2035

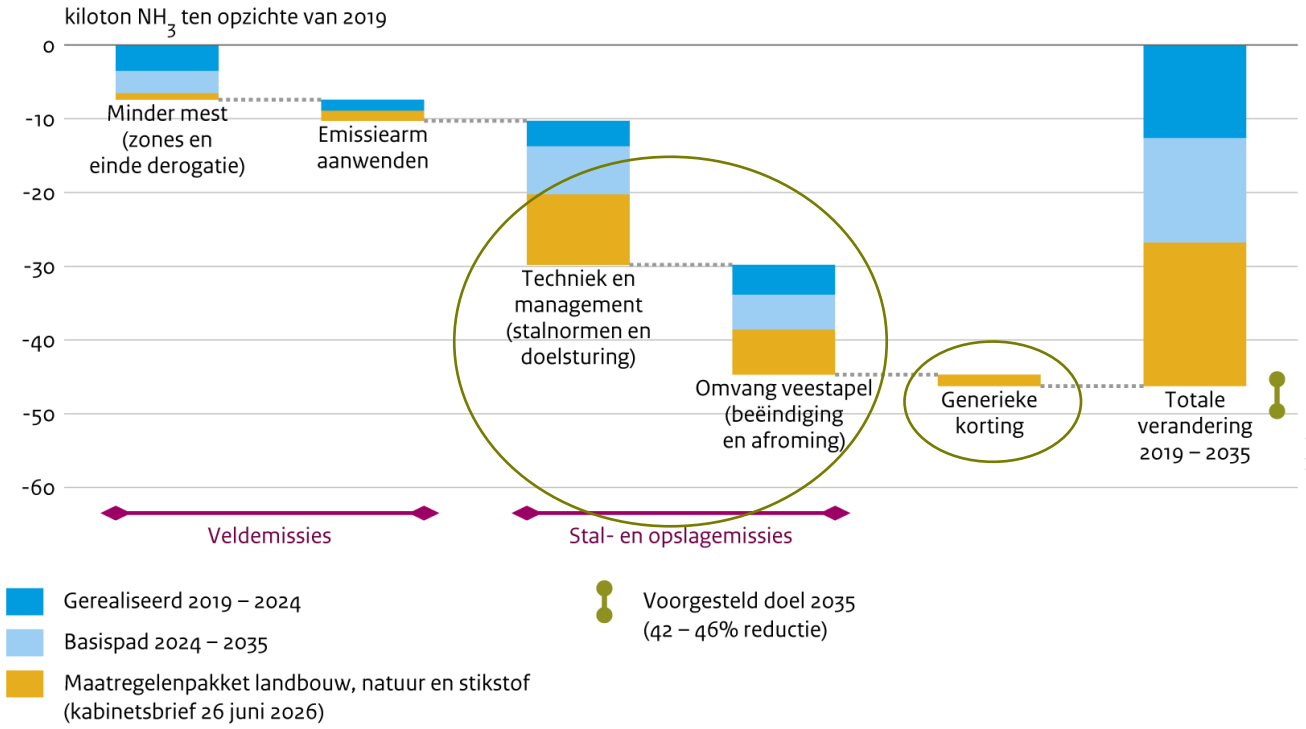

Bron: PBL

Met pakket belangrijke stap naar natuurherstel

- Stikstofdepositie daalt met 30%
- Natuur onder druk door meer dan alleen stikstof
- Voor meer beschermde soorten condities op orde
  - Twee derde verdrogingsknelpunten
  - Uitbreiding leefgebied op landbouwgrond
  - Restopgave uitbreiding NNN
- Risico op achteruitgang daalt

Ingeschat effect van maatregelen op aandeel Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten waarvoor condities voor duurzaam voorkomen op orde komen

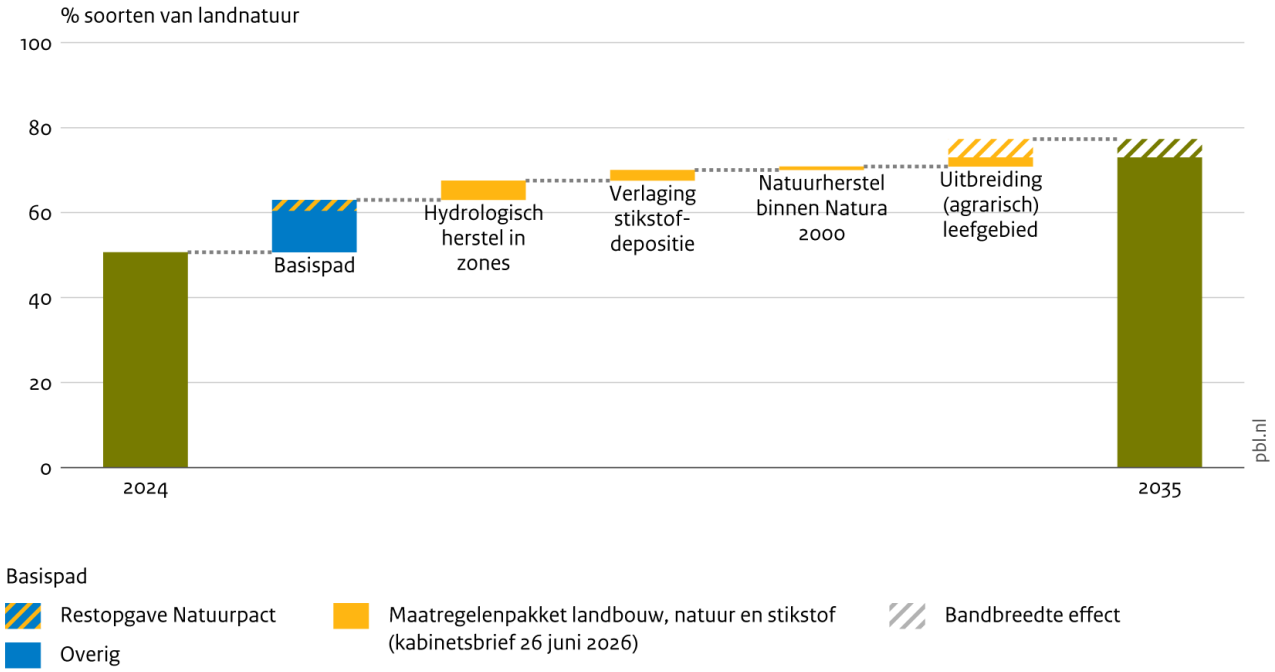

Restopgave Natuurpact betreft 30.351 ha natuuruitbreiding, waarvan is aangenomen dat hierin (extra) wordt geïnvesteerd met het maatregelenpakket om afronding te borgen voor 2035.

Bron: PBL

Stikstof blijft een factor bij vergunningen

- Stikstof blijft factor in overgrote deel van Nederland
- Gebieden zonder overschrijding KDW 10→14 (van 120 in brief)
- Additionaliteit (bijv 'salderen') moeilijk aan te tonen …
- … tenzij met de *andere* natuur-maatregelen behoud is geborgd
- Vergt monitoring en ecologisch beoordeling per gebied

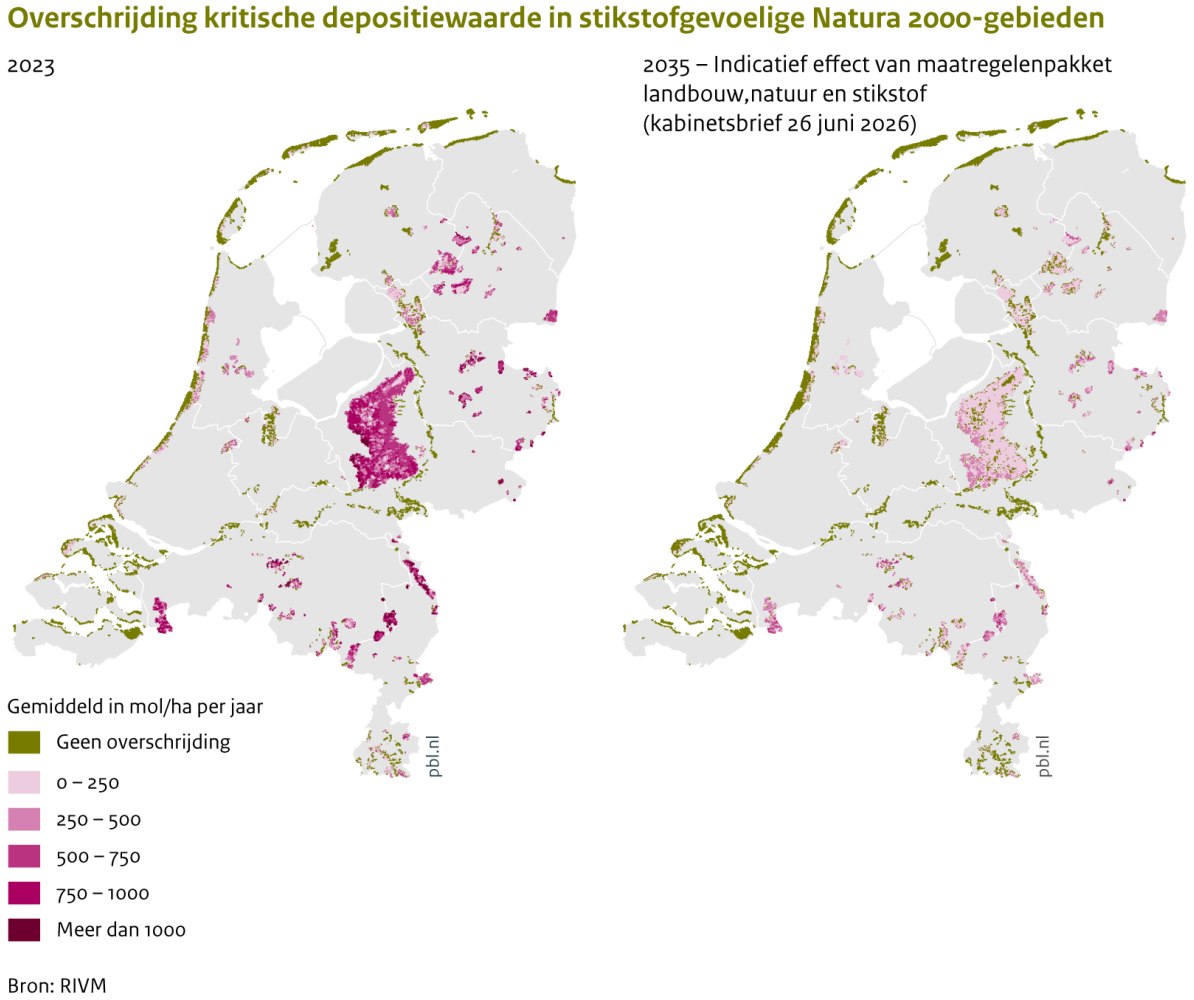

Uitvoering vergt uiterste van boer én overheid

- Grote stap richting doelen
- Die noopt boeren fors te investeren
- Uitvoeringsopgave **historische omvang**
  - Nieuwe regulering, bv afrekenbare emissienormen
  - Uitvoering inrichting zones
- Voldoende budget; maar uitvoering stokt
- Hoe kan **herinrichtingsmachinerie** weer gaan draaien?

1. Opbouw actiever grondbeleid

- Instrumenten beschikbaar…

1. Opbouw actiever grondbeleid

- Instrumenten beschikbaar…
- **Machinerie** draait langzaam

Oppervlakte plangebied van voltooide landinrichtingsprojecten per decennium

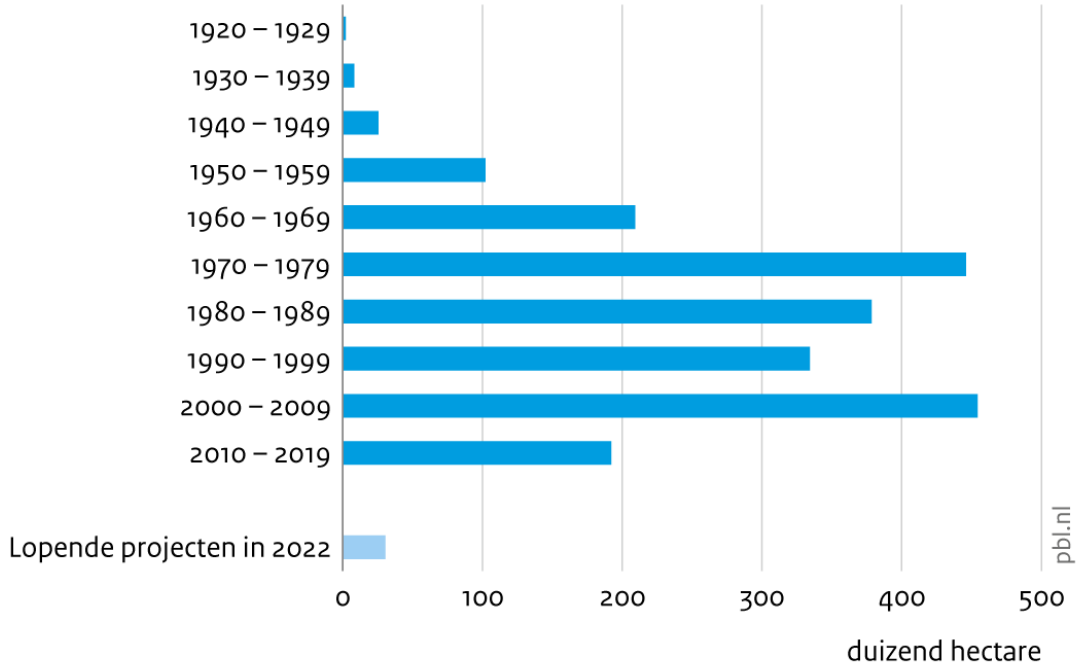

Bron: Dienst Landelijk Gebied, Kadaster

1. Opbouw actiever grondbeleid

- Instrumenten beschikbaar…
- **Machinerie** draait langzaam

- **Investeren** in
  - Capaciteit en expertise
  - Ruil- en schuifgrond
  - Uitvoeringsorganisatie

2. Prioritering en fasering: niet alles kan *tegelijk*

- Omwille budget én uitvoeringsopgave
- **Prioriteringsstrategie** en system voor selectie en financiering
- Overgangsgebieden, beekdalen, veenweiden, grondwaterbeschermingsgebieden

- Stap in **Kabinetsbrief**; sommige provincies

3. Uitvoeringskracht vraagt uitvoeringspracht

- **Herverkaveling**: stroperig imago
- ‘Gebiedsprocessen’, weinig planvorming en doorlopen RO-spoor
- Ruimtelijke plannen = grondslag om instrumenten in te zetten
- Maak successen zichtbaar (**brandstof**)

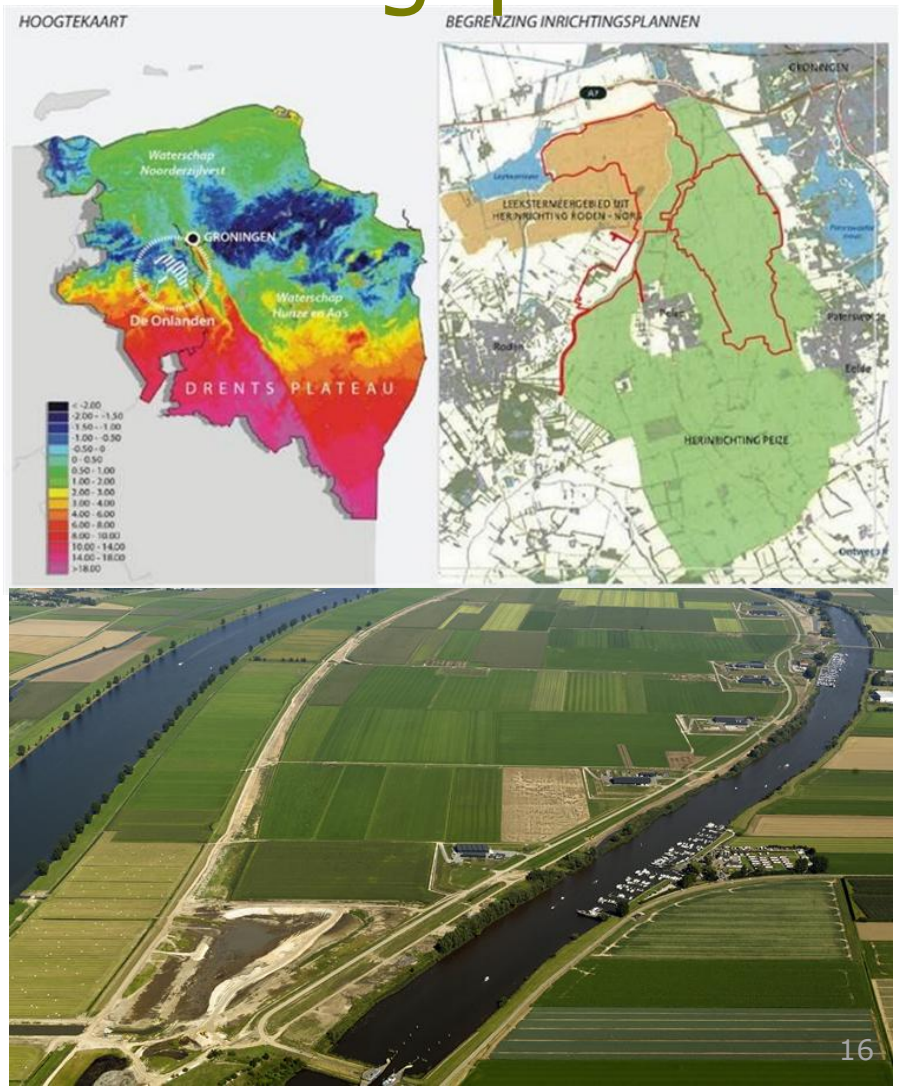

Overdiepse polder

4. Ontwikkeling ondersteunende instrumenten

- **Instrumenten** extensivering grondgebruik
- Ambitie vergt ongekend tempo van **opschaling**!
- Eenzijdig stikstof: uiteindelijk **ineffectief**
- Vastgoed: rood-voor-rood **nieuwe stijl**?

Overdracht eigendom via overheid	Vrijwillig	Afdwingbaar
Geen	 Categorie 3: Extensive-ring in en rond stikstof-gevoelige Natura 2000-gebieden INSPIRATIE- EN INFORMATIEGIDS NATUUR & ONDERNEMEN ONDERNEMEND NATUURNETWERK IN BRABANT: KANSEN, AANPAK EN VOORBEELDEN DOE MEE!	 Compensatie Systematiek Veenweiden FEANGREIDE FRYSLÂN
Wel	Provincie Noord-Brabant Beleidsregel Grond voor Extensivering in kort bestek Staatsbosbeheer Natuurinclusieve landbouw	nbc NATUURBEHEER COLLECTIEF KRIMPENERWAARD

Conclusies

- Routes naar doelbereik leidt tot **ander Nederland**
- Opgave van **historische omvang**
- **4 voorwaarden** draaiende machine
  - *Actiever grondbeleid*
  - *Prioritering en fasering*
  - *Gedragen ruimtelijke plannen*
  - *Ondersteunende instrumenten*

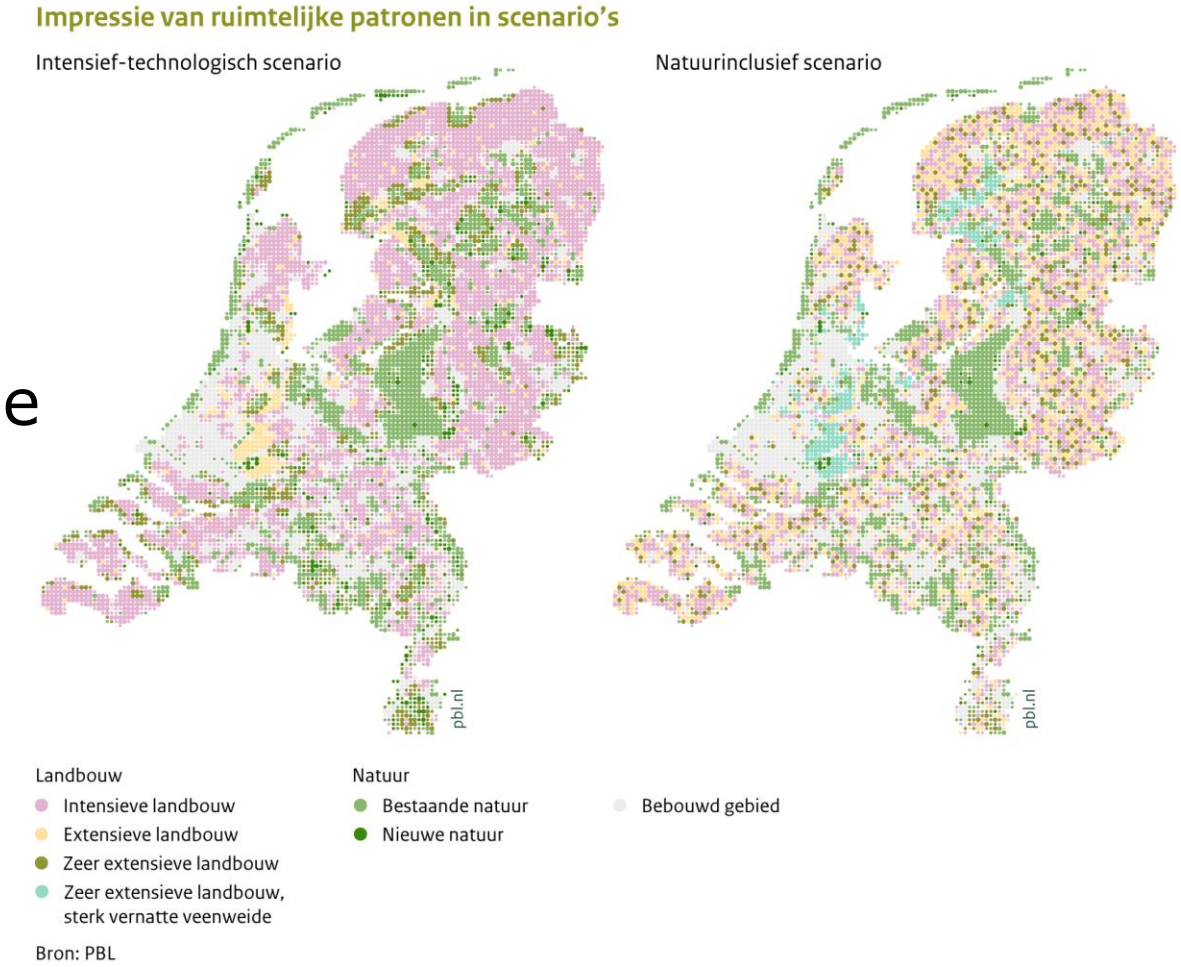

Verder lezen?

Landbouw- en Natuurverkenning 2050 (link)

Ex ante analyse Nationaal Programma Landelijk Gebied (link)

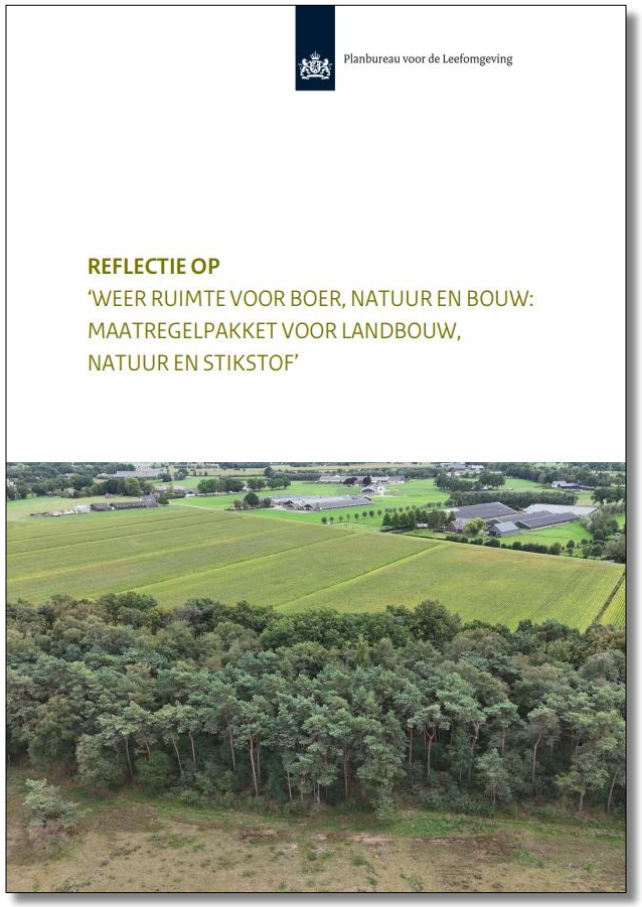

Reflectie op ' weer ruimte voor boer, natuur en bouw' (link)